

કઠોળ પાકોનું મહત્વ:

કોઈપણ સજીવ પ્રાણી તેમજ પક્ષીના જીવનને ધબકતું રાખવા કઠોળ જરૂરી છે. મોટાભાગનાં કઠોળપાકો ગુણવત્તા સભર પ્રોટીનથી (૨૦ થી ૨૫ ટકા) ભરપૂર હોય છે. કઠોળપાકો તેના ચાર ગુણો માટે પ્રચલિત છે. - FOOD, FEED OR FODDER, FUEL AND FERTILIZER એટલે કે મનુષ્ય આહારમાં પ્રોટીનયુક્ત ખોરાક, પ્રાણીઓ માટે પ્રોષણયુક્ત ઘાસચારો, બળતણ તરીકે અને જમીનની ફળદ્રુપતા વધારવા માટે કઠોળ પાકો અનિવાર્ય છે. કઠોળ પાકોનાં મૂળ, થડ, ડાળી, પાંદડા અને બીજ બધા જ ભાગો એક યા બીજી રીતે ઉપયોગી છે.

માનવપોષણ માટે આવશ્યક એમીનોએસીડ્સ યુક્ત પ્રોટીન, કેલેરી, અગત્યનાં પ્રજીવકો અને ખનીજો કઠોળ પાકોમાંથી મળે છે. કઠોળ પાકોમાં લાયસીન નામનાં પ્રોટીનનું પ્રમાણ વિશેષ હોય છે, જે ધાન્ય પાકોનાં પ્રોટીનને પૂરક થાય છે. કઠોળ પાકોમાં રહેલું પ્રોટીન, પ્રોટીનનાં અન્ય ઉપલબ્ધ પદાર્થ કરતાં સસ્તુ અને સુપાચ્ય હોય છે. જેથી માનવ આહારમાં તે અનિવાર્ય છે. માનવીની કુલ પ્રોટીનની જરૂરીયાતનાં ૮૨ ટકા પ્રોટીન વનસ્પતિજન્ય સ્તોત્રમાંથી આવે છે, જેમાં કઠોળ મુખ્ય છે.

કઠોળ પાકોનું ખેતીમાં મહત્વ:

➤ જમીનની ફળદ્રુપતા સુધારવા માટે:

કઠોળ પાકો લેગ્યુમીનસ વર્ગના પાક હોવાથી તેમાં મૂળની મૂળગંડિકાઓમાં રહેલ રાઈઝોબીયમ નામના સુક્ષ્મ જીવાણુઓની મદદથી હવામાનો અલભ્ય નાઈટ્રોજન જમીનમાં ઉમેરી લભ્ય બનાવી જમીનની ફળદ્રુપતા વધારે છે.

જુદા જુદા કઠોળ પાકોની નાઈટ્રોજન સ્થિર કરવાની ક્ષમતા

અ.નં	કઠોળ	નાઈટ્રોજન સ્થિરીકરણ કિ.ગ્રા. નાઈટ્રોજન / હે.
૧	આલ્ફા આલ્ફા	૧૦૦-૨૦૦
૨	તુવર	૧૬૮-૨૦૦
૩	કલોવર	૧૦૦-૧૫૦
૪	ચાણા	૮૫-૧૧૦
૫	ચોળા	૮૦-૮૫
૬	મગફળી	૫૦-૬૦
૭	મગ/અળદ	૫૦-૫૫
૮	વટાણા	૫૨-૫૭
૯	સોયાબીન	૬૦-૮૦

આ ઉપરાંત, મોટાભાગનાં કઠોળ પાકોનું જીવનચક્ર પૂરૂ થાય ત્યારે તેના પાન ખરી પડતાં હોય છે. ગુવાર અને ચોળા લીલા પડવાશ માટેના ઉત્તમ પાકો છે. કઠોળપાકો જમીનમાં સેન્ટ્રીય તત્વનો ઉમેરો કરી જૈવિક કાર્બન જમીનમાં ઉમેરી જમીનની ગુણવત્તા સુધારે છે. ખેતી પદ્ધતિમાં કઠોળ પાકો ધાન્ય પાકોનાં પૂરક છે.

➤ જમીનનું ધોવાણ અટકાવવા માટે:

કઠોળ વર્ગનાં પાકોનાં મૂળ જમીનમાં ઊંડે સુધી જતા હોય છે. તેમજ જમીનમાં વધુ ફેલાતા હોય છે. જેથી જમીનને જકડી રાખે છે અને જમીનનું ધોવાણ અટકાવે છે. ચોળા, મઠ, અળદ અને મગ જેવા પાકો ઝડપી વૃદ્ધિ કરવા ઉપરાંત જમીન ઉપર ફેલાતાં હોવાથી ભારે વરસાદનો માર ઝીલી જમીનનું ધોવાણ અટકાવે છે.

➤ આંતર પાકો/ મિશ્ર પાક પદ્ધતિ માટે :

ધાન્ય પાકો તેમજ કપાસ, શેરડી, મગફળી જેવા અન્ય રોકડીયા પાકોની સરખામણીમાં કઠોળ પાકોનાં વૃદ્ધિકાળમાં ખૂબ જ વિવિધતા એટલે કે તેમનાં પાકવાનો સમયગાળો ૬૦ થી ૧૮૦ દિવસ કરતાં વધારે હોવાથી આંતરપાક પદ્ધતિ માટે કઠોળ પાકો ખૂબ જ અનુકૂળ છે. નાળિયેરી, કેળ જેવાં બાગાયતી પાકોમાં કઠોળ પાકોનો આંતરપાક તરીકે સમાવેશ કરી શકાય. બાજરી, મકાઈ અને ઓરાણ ડાંગર સાથે તુવરનો આંતરપાક લઈ શકાય છે. કપાસ સાથે મગ, અળદ અને સોયાબીન જેવાં આંતરપાક લઈ શકાય. શેરડી સાથે વાલપાપડીનો આંતરપાક લઈ શકાય છે. શિયાળુપાકો પૈકી બિનપ પિયત ઘઉંનાં પાક સાથે ચણાનો પાક આંતરપાક તેમજ મિશ્રપાક તરીકે લઈ શકાય છે.

➤ કેચ કોપ/રીલે કોપ પદ્ધતિ માટે :

બહુલક્ષીય પાક યોજનામાં કેચ કોપ અર્થાત વધારાનાં પાક તરીકે કઠોળ પાકોનો સમાવેશ કરી શકાય. બે નિર્ધારિત પાકોની કાપણી અને વાવણી વચ્ચે લાંબા સમય સુધી જમીન પડતર રહેતી હોય ત્યાં ટૂંકા ગાળાનાં કઠોળ પાકોનું વાવેતર કરવું. દા.ત. ચોમાસું મકાઈ તેમજ બાજરીનું વહેલું વાવેતર કરી રવી ઘઉં પહેલાં મગ અને ચોળાનો પાક લઈ શકાય છે. દક્ષિણ ગુજરાતમાં ડાંગર પછી જમીનમાં જળવાઈ રહેલા ભેજમાં શિયાળું મગ, ચણા અને વાલ બિનપ પિયત પાક તરીકે લઈ શકાય છે.

કઠોળ પાકોનો પેરાપાક પદ્ધતિ (રીલે કોપીંગ) માં સમાવેશ કરી શકાય. ઘઉંનાં પાકમાં છેલ્લું પાણી આપ્યા પછી ઊભા પાકમાં મગને પંખીને વાવેતર કરી શકાય. ઉનાળું બાજરી અથવા રીંગણ જેવા શાકભાજીનાં પાકો સાથે તુવરનાં પાકને આંતરપાક તરીકે લઈ શકાય. બાજરીની કાપણી પછી તુવરનાં ઊભા પાકમાં મગ, અળદ જેવા ટુંકાગાળાનાં પાક લઈ શકાય. જ્યારે તુવરની લીલી શીંગો શાકભાજી તરીકે વહેલી બજારમાં વેચી વધુ ભાવ મેળવી શકાય.

➤ પૂરક /વધુ આવક માટે :

વિવિધ કઠોળ પાકો પૈકી ચોળા, વાલ, વટાણા, ફણસી, ગુવાર અને તુવરની લીલી શીંગો/દાણાનો શાકભાજી તરીકે ઉપયોગ થતો હોવાથી નાના તેમજ સીમાંત ખેડુતો આ પાકોનું શાકભાજીના પાક તરીકે વાવેતર કરી એકમ વિસ્તારમાંથી વધુ આવક મેળવી શકે છે. આ પાકો પૈકી તુવર, ગુવાર અને ચોળાની વાવણી સમયમાં સામાન્ય ફેરફાર કરી આખા વર્ષ દરમિયાન લીલી શાકભાજી તરીકે સતત ઉપલબ્ધ થતાં હોય છે.

ચોમાસુ અળદની ખેતી

સુધારેલ જાતો	:	ગુ. અળદ-૧, જી.યુ. ૨, જી.યુ. ૩ (અંજની)
અંતર	:	૩૦-૪૫ x ૧૦ સે.મી.
વાવેતર સમય	:	જુલાઈ મહિનાનાં છેલ્લા અઠવાડિયાથી ઓગસ્ટ મહિનાનાં પહેલા અઠવાડિયા સુધી (ઉત્તર અને મધ્ય ગુજરાત માટે) ઓગસ્ટ મહિનાનાં ત્રીજા અઠવાડિયાથી સપ્ટેમ્બર મહિનાનાં બીજા અઠવાડિયા સુધી (દક્ષિણ ગુજરાત માટે)
બીજનો દર	:	૧૫ થી ૨૦ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
બીજની માવજત	:	બીજને વાવતા પહેલા ફુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રામ./૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મી.લી./ ૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર	:	છાણિયું ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦- ૪૦-૦૦ ના.ફો.પો.. કિ.ગ્રા./હે. આપવું તથા ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. સલ્ફર આપવું.
નિંદામણ અને પાછલીમાવજત	:	નિંદાણ નિયંત્રણ માટે ૨૦ અને ૪૦ દિવસ બાદ બે વાર હાથ નિંદામણ કરવું અને બે આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી કરવી અને ખાલા પુરવા.
કીટક નિયંત્રણ	:	પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
રોગ નિયંત્રણ	:	કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦

લીટર અથવા કાર્બોનેટીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરનાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.

કાપણી : ૮૫ થી ૯૦ દિવસે કાપણી કરવી.

ચોમાસુ તુવરની ખેતી

- સુધારેલ જાતો : ગુ. તુવેર-૧(શાકભાજી), ગુ. તુવેર-૧૦૧(વહેલી), ગુ. તુવેર-૧૦૩, જી.ટી.-૧૦૫ (જાનકી) (વહેલી), વૈશાલી, જી.ટી.-૧૦૪ (મધ્યમ મોડી પાકતી)
- અંતર : ૯૦ x ૨૦ સે.મી.
- વાવેતર સમય : વાવણી લાયક વરસાદ થયા બાદ જુન -જુલાઈ માસમાં વાવેતર કરવું.
- બીજનો દર : ૧૨ થી ૧૫ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
- બીજની માવજત : બીજને વાવતા પહેલા કુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રામ/૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મી.લી. / ૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
- ખાતર : છાણિયુ ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૫-૫૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. તથા સલ્ફર ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. આપવું.
- નિંદામણ અને પાછલીમાવજત પિયત : નિંદામણ નિયંત્રણ માટે ૨૦ અને ૪૦ દિવસ બાદ હાથ નિંદામણ કરવું અને જરૂરીયાત મુજબ આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી કરવી અને ખાલા પુરવા.
ચોમાસુ પૂર્ણ થયા બાદ ૩૦ દિવસના આંતરે બે પિયત આપવા.
- કીટક નિયંત્રણ : પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મી. લી. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
- રોગ નિયંત્રણ : કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાર્બોનેટીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
- કાપણી : ૧૪૦ થી ૧૮૦ દિવસે જાતની પસંદગી મુજબ કાપણી કરવી.

ચોમાસુ મગની ખેતી

- સુધારેલ જાતો : મેહા, જી.એમ.-૪, જી.એમ.-૬, જી.એમ.-૭
- અંતર : ૩૦-૪૫ x ૧૦ સે.મી.
- વાવેતર સમય : જુલાઈ મહિનાનાં છેલ્લા અઠવાડિયાથી ઓગસ્ટ મહિનાનાં પહેલા અઠવાડિયા સુધી (ઉત્તર અને મધ્ય ગુજરાત માટે)
ઓગસ્ટ મહિનાનાં ત્રીજા અઠવાડિયાથી સપ્ટેમ્બર મહિનાનાં બીજા અઠવાડિયા સુધી (દક્ષિણ ગુજરાત માટે)
- બીજનો દર : ૧૫ થી ૨૦ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
- બીજની માવજત : પ્રથમ બીજને વાવતા પહેલા કુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રા./૧ કિ.ગ્રા. બીજ ત્યાર બાદ રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મી.લી./૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
- ખાતર : છાણિયું ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન / હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦-૪૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા. / હે. તથા ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. સલ્ફર આપવું.
- નિંદામણ અને પાછલીમાવજત : નિંદામણ નિયંત્રણ માટે ૨૦ અને ૪૦ દિવસ બાદ હાથ નિંદામણ કરવું તથા શક્ય હોય તો બે આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી કરવી અને ખાલા પુરવા.
- કીટક નિયંત્રણ : પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩

રોગ નિયંત્રણ :	મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો. કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાર્બેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરનાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
કાપણી :	૮૫ થી ૯૫ દિવસે કાપણી કરવી.

ઉનાળુ અળદની ખેતી

સુધારેલ જાતો :	ગુ. અળદ-૧, ટી-૯, જી.યુ. ૩ (અંજની)
અંતર :	૩૦-૪૫ x ૧૦ સે.મી.
વાવેતર સમય :	ફેબ્રુઆરી મહિનાનાં બીજા પખવાડિયા થી માર્ચ મહિનાનાં પહેલા પખવાડિયા સુધી (સમગ્ર ગુજરાત માટે)
બીજનો દર :	૧૫-૨૦ કિ.ગ્રા. / હેક્ટર
બીજની માવજત :	બીજને વાવતા પહેલા કુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રામ/૧કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મી.લી./કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર :	છાણિયું ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦-૪૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. આપવું તથા સલ્ફર ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. આપવું.
નિંદામણ અને પાછલીમાવજત પપિયત :	નિંદામણ નિયંત્રણ માટે ૨૦ અને ૪૦ દિવસે હાથ નિંદામણ કરવું શક્ય હોય તો આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી કરવી અને ખાલા પુરવા.
કીટક નિયંત્રણ :	પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
રોગ નિયંત્રણ :	કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાર્બેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
કાપણી :	૭૫ થી ૮૦ દિવસે કાપણી કરવી.

ઉનાળુ મગની ખેતી

સુધારેલ જાતો :	મેહા, કે-૮૫૧, જી.એમ.-૩, જી.એ.એમ.-૫, જી.એમ.-૬
અંતર :	૩૦-૪૫ x ૧૦ સે.મી.
વાવેતર સમય :	ફેબ્રુઆરી મહિનાનાં બીજા પખવાડિયા થી માર્ચ મહિનાનાં પહેલા પખવાડિયા સુધી (સમગ્ર ગુજરાત માટે)
બીજનો દર :	૧૫ થી ૨૦ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
બીજની માવજત :	બીજને વાવતા પહેલા કુગનાશક દવા થાયરમ ૫ ગ્રા./૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મી.લી./૧કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર :	છાણિયું ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦-૪૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. તથા સલ્ફર ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. આપવું
નિંદામણ અને પાછલીમાવજત પપિયત :	નિંદામણ નિયંત્રણ માટે ૨૦ અને ૪૦ દિવસે હાથ નિંદામણ કરવું અને બે આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી કરવી અને ખાલા પુરવા.
કીટક નિયંત્રણ :	ઉનાળામાં ડાળી ફુટવાની અવસ્થાએ, કુલ બેસવાની અવસ્થાએ અને શીંગ બેસવાની અવસ્થાએ

કીટક નિયંત્રણ	: એમ ૩ પપિયત આપવા.
રોગ નિયંત્રણ	: પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
કાપણી	: કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાબેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
	: ૭૦ થી ૮૦ દિવસે કાપણી કરવી.

રવિ તુવરની ખેતી

સુધારેલ જાતો	: ગુ. તુવેર-૧૦૨
અંતર	: ૬૦ x ૨૦ સે.મી.
વાવેતર સમય	: સપ્ટેમ્બર મહિનાનાં બીજા પખવાડિયા થી ઓક્ટોબર મહિનાનાં પહેલા પખવાડિયા સુધી
બીજનો દર	: ૧૨ થી ૧૫ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
બીજની માવજત	: બીજને વાવતા પહેલા કુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રા./૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મી.લી./૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર	: છાણિયું ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૫-૫૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. તથા સલ્ફર ૨૦ કિગ્રા./હે. આપવું
નિંદામણ અને પાછલીમાવજત	: નિંદામણ નિયંત્રણ માટે ૨૦, ૪૦ અને ૬૦ દિવસે હાથ નિંદામણ કરવું અને ત્રણ થી ચાર આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી કરવી અને ખાલા પુરવા.
પપિયત	: પ્રથમ પપિયત વાવણી સમયે, બીજુ પપિયત ૨૦ થી ૨૫ દિવસ બાદ, ત્રીજુ પપિયત કુલ બેસવાની શરૂઆતે અને ચોથું પપિયત શીંગ અવસ્થાએ આપવું.
કીટક નિયંત્રણ	: પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
રોગ નિયંત્રણ	: કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાબેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
કાપણી	: ૧૫૦ થી ૧૬૦ દિવસે કાપણી કરવી.

રવિ મગની ખેતી

સુધારેલ જાતો	: સી.ઓ.-૪, જી.બી.એમ.-૧
અંતર	: ૪૫x૧૦ સે.મી.
વાવેતર સમય	: ઓક્ટોબરનાં પ્રથમ અઠવાડિયાથી નવેમ્બરનાં બીજા અઠવાડિયા સુધી
બીજનો દર	: ૧૫ થી ૨૦ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
બીજની માવજત	: બીજને વાવતા પહેલા કુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રા./૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મી.લી./૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર	: છાણિયું ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦-૪૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. તથા સલ્ફર ૨૦ કિગ્રા./હે. આપવું
નિંદામણ અને પાછલીમાવજત	: નિંદામણ નિયંત્રણ માટે ૨૦ અને ૪૦ દિવસે હાથ નિંદામણ કરવું અને બે આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી કરવી અને ખાલા પુરવા.

પપિયત	: શિયાળામાં ડાળી કુટવાની અવસ્થાએ, ફુલ બેસવાની અવસ્થાએ અને શીંગ બેસવાની અવસ્થાએ ૨ થી ૩ પપિયત આપવા.
કીટક નિયંત્રણ	: પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
રોગ નિયંત્રણ	: કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાબેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
કાપણી	: ૧૦૦ થી ૧૧૦ દિવસે કાપણી કરવી.

વાલની ખેતી

સુધારેલ જાતો	: ગુ. વાલ-૧, ગુ. વાલ-૨
અંતર	: ૬૦-૮૦ x ૩૦ સે.મી.
વાવેતર સમય	: ઓક્ટોબરનાં પ્રથમ અઠવાડિયાથી નવેમ્બરનાં બીજા અઠવાડિયા સુધી
બીજનો દર	: ૫૦ થી ૬૦ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
બીજની માવજત	: બીજને વાવતા પહેલા ફુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રા./૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મિ.લિ./૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર	: છાણિયુ ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦-૪૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. તથા સલ્ફર ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. આપવું.
નિંદામણ અને પાછલીમાવજત	: નિંદામણ નિયંત્રણ માટે પેન્ડીમેથાલીન ૧ કિ.ગ્રા.સ.ત./હે. ૫૦૦ લિ. પાણી બાદ તરતજ આપવું અને બે આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવાણી અને ખાલા પુરવા .
પપિયત	: રવિ વાલમાં વાવણી, ૨૦ થી ૨૫ દિવસે અને ફુલ તથા પાપડી અવસ્થાએ પપિયત આપવા.
કીટક નિયંત્રણ	: પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
રોગ નિયંત્રણ	: કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાબેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
કાપણી	: ૧૨૦ થી ૧૩૦ દિવસે કાપણી કરવી.

પિયત ચણાની ખેતી

સુધારેલ જાતો	: ગુ. ચણા-૧, ગુ. ચણા-૫
અંતર	: ૪૫ x ૧૦ સે.મી.
વાવેતર સમય	: ઓક્ટોબરનાં પ્રથમ અઠવાડિયાથી નવેમ્બરનાં ત્રીજા અઠવાડિયા સુધી
બીજનો દર	: ૬૦ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
બીજની માવજત	: બીજને વાવતા પહેલા ફુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રા./૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મિ.લિ./૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર	: છાણિયુ ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦-૪૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. તથા ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. સલ્ફર આપવું.
નિંદામણ અને	: નિંદામણ નિયંત્રણ માટે પેન્ડીમેથાલીન ૧ કિ.ગ્રા.સ.ત./હે. ૫૦૦ લિ. પાણીમાં મિશ્રણ બનાવી પપિયત

પાછલીમાવજત	બાદ તરત જ (બે થી ત્રણ દિવસમાં) છંટકાવ કરવો અને બે આંતરખેડ કરવી. સમયસર પારવણી કરવી અને ખાલા પુરવા.
પપિયત	: પપિયત ચણામાં વાવણી સમયે, ૨૦ થી ૨૫ દિવસે ડાળી કુટવાની અવસ્થાએ, ૪૦ થી ૪૫ દિવસે કુલ બેસતી વખતે અને ૬૫ થી ૭૦ દિવસે પોપટા બેસતી વખતે પપિયત આપવા.
કીટક નિયંત્રણ	: પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
રોગ નિયંત્રણ	: કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાર્બેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
કાપણી	: ૧૧૦ થી ૧૨૦ દિવસે પોપટા જ્યારે પાકીને પીળાશ પડતા રંગના થઈ જાય ત્યારે કાપણી કરવી.

બિનપપિયત ચણાની ખેતી

સુધારેલ જાતો	: ગુ. ચણા-૨, દાહોદ પીળા, ગુ. ચણા-૬
અંતર	: ૪૫ x ૧૦ સે.મી.
વાવેતર સમય	: ઓક્ટોબરનાં પ્રથમ અઠવાડિયાથી નવેમ્બરનાં ત્રીજા અઠવાડિયા સુધી
બીજનો દર	: ૬૦ કિ.ગ્રા./હેક્ટર
બીજની માવજત	: બીજને વાવતા પહેલા કુગનાશક દવા થાયરમ ૩ ગ્રા./૧ કિ.ગ્રા. બીજ તથા રાઈઝોબિયમ કલ્ચર ૧૦ મિ.લિ./૧ કિ.ગ્રા. બીજ માવજત આપવી.
ખાતર	: છાણિયુ ખાતર ૮ થી ૧૦ ટન/હેક્ટર અને રાસાયણિક ખાતર ૨૦-૪૦-૦૦ ના.ફો.પો. કિ.ગ્રા./હે. તથા ૨૦ કિ.ગ્રા./હે. સલ્ફર આપવું.
નિંદામણ અને પાછલીમાવજત પપિયત	: ચણાનાં પાકને નિંદામુક્ત રાખવા માટે રોપણી બાદ ૨૦ અને ૪૦ દિવસે બે વાર આંતરખેડ કર્યા બાદ હાથ વડે નિંદામણ દૂર કરવું. સમયસર પારવણી કરવી અને ખાલા પૂરવા
કીટક નિયંત્રણ	: પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈસી ૨૦ મિ.લિ. ૧૦ લીટરમાં, ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ % એસસી ૩ મિ.લિ. દવા ૧૦ લીટર પાણીમાં મેળવીને જરૂરીયાત મુજબ વારાફરતી છંટકાવ કરવો.
રોગ નિયંત્રણ	: કઠોળ પાકોમાં ભૂકી છારાનાં નિયંત્રણ માટે રાસાયણિક દવા બેનોમીલ ૫૦% ઈસી ૩ ગ્રામ/૧૦ લીટર અથવા કાર્બેન્ડેઝીમ ૫૦% ઈસી ૧૦ ગ્રામ/૧૦ લીટર નાં બે થી ત્રણ છંટકાવ વારાફરતી કરવા. પાનનાં ટપકાનાં રોગ માટે ડાયથેન એમ-૪૫(મેન્કોઝેબ) ૭૫% ઈસી ૨૦ ગ્રામ/૧૦ લીટરમાં દવાનો (૨ ગ્રામ/લીટર) અવારનવાર જરૂર મુજબ છંટકાવ કરવો.
કાપણી	: ૧૧૦ થી ૧૧૫ દિવસે પોપટા જ્યારે પાકીને પીળાશ પડતા રંગના થઈ જાય ત્યારે કાપણી કરવી.

કઠોળ પાકોનું વધુ ઉત્પાદન મેળવવા માટેના અગત્યાનાં ચાવીરૂપ મુદ્દાઓ :

૧. જમીનમાં છાણિયા ખાતરનો ઉપયોગ વધુ કરવો.
૨. સુધારેલી જાતોનું વાવેતર કરવું. તુવર-ચણાના વાવેતરમાં હાર પછી અવશ્ય નીક બનાવવી કે જેથી વધારાનાં પાણીનો નીતાર થઈ શકે.
૩. આંતરપાક પદ્ધતિ અનુસાર મુખ્ય પાક સાથે કઠોળનાં યોગ્ય પાકનું વાવેતર કરવું.
૪. નિંદામણનાશક દવાનો ઉપયોગ કરવો અને આંતરખેડ કરવી.
૫. બીજને વાવતા પહેલાં પ્રથમ કુગનાશક દવા અને બાદમાં રાઈઝોબિયમ કલ્ચરનો પટ આપવો.
૬. કઠોળ પાકમાં ફોસ્ફરસ અને સલ્ફર અવશ્ય આપવો જેથી ઉત્પાદન અને દાણાની ગુણવત્તામાં સુધારો થાય.
૭. કઠોળ પાકમાં વાવેતર વખતે, ૨૦ થી ૨૫ દિવસ બાદ અને કુલ તથા શીંગ અવસ્થાએ સમયસર પ પિયત આપવા.

૮. પાક સંરક્ષણના સમયસર પગલા ભરવા.
૯. કઠોળ પાકોનાં દાણાને વ્યવસ્થિત શીલબંધ કોઠીમાં સંગ્રહ કરવો.

રોગ વ્યવસ્થાપન

(૧) મૂળના કોહવારા અને સુકારાના નિયંત્રણ માટે

- **બીજ માવજત :-** જૈવિક દવા : ટ્રાયકોડર્મા વીરીડી ૧ % વે.પા.. ૮ ગ્રામ/કિ.ગ્રા. બિયારણ દીઠ તુવર માટે અને ૪ ગ્રામ/કિ.ગ્રા. બિયારણ દીઠ મગ, અળદ, ચોળાને યોગ્ય પદ્ધતિથી માવજત આપી બીજને છાયડામાં સુકવણી કર્યા બાદ વાવણી કરવી.
રાસાયણિક દવા : કાર્બોક્ષીન ૩૭.૫ % + થાયરમ ૩૭.૫ % ૨ ગ્રામ/કિ.ગ્રા. બિયારણ દીઠ માવજત આપવું.
- **જમીનમાં આપવું :-** જૈવિક નિયંત્રણ માટે ટ્રાયકોડર્મા વીરીડી ૧ % વે.પા.. ૨ થી ૨.૫ કિ.ગ્રા. ને ૧૦૦ કિ.ગ્રા.સેન્દ્રિય ખાતર સાથે મિશ્રણ કરી ૧ હેક્ટરમાં પૂખી / નાંખી તરત જ પાણી આપીદેવું.

(૨) થડના કોહવારાના નિયંત્રણ માટે :-બીજ માવજત :- કાર્બોક્ષીન ૩૭.૫ % + થાયરમ ૩૭.૫ % ૨ ગ્રામ/કિ.ગ્રા. બિયારણ દીઠ માવજત આપવું.

(૩) પાનના ટપકાના રોગના નિયંત્રણ માટે :-પાયરાક્લોસ્ટ્રોબીન ૨૦ % વે.ગ્રે ૧૦ ગ્રામ અથવા પાયરાક્લોસ્ટ્રોબીન ૧૩૩ ગ્રા/લી + એપોક્ષીકોન્વોક્ષ ૫૦ ગ્રા/લી એસ./ઈ. ૧૫ મી.લી. અથવા ટેબૂકોનાઝોલ ૧૦% વે.પા.. + સલ્ફર ૬૫% વે.ગ્રે ૨૫ ગ્રામ અથવા મેતીરામ ૫૫% + પાયરાક્લોસ્ટ્રોબીન ૫% વે.ગ્રે. ૩૦ ગ્રામ ૧૦ લી. પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

(૪) ભૂકીછારા રોગના નિયંત્રણ માટે :-બેનોમિલ ૫૦% વે.પા.. ૪ ગ્રામ અથવા કાર્બેન્ડેઝીમ ૫૦% વે.પા.. ૫ ગ્રામ અથવા સલ્ફર ૮૦% વે.પા.. ૩૦ ગ્રામ અથવા પેકોનાઝોલ ૧૦% ઈ.સી. ૫ ગ્રામ ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

(૫) કાલવ્રણ રોગના નિયંત્રણ માટે:-બેનોમિલ ૫૦% વે.પા.. ૪ ગ્રામ ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

(૬) પીળો પચરંગિયો અને સૂટંટ વાયરસ રોગના નિયંત્રણ માટે:- આ રોગ રસ ચૂસતી જીવાત થી ફેલાતો હોય તેના નિયંત્રણ માટે

બીજ માવજત:-

- થાયોમિથોક્ષામ ૨૫ % ડબલ્યુએસ ૫ ગ્રામ અથવા ઈમિડાક્લોપ્રીડ ૪૮ % એફએસ ૫ મિ. લી. પ્રતિ કિલો બીજ
- પીળા કલરની સ્ટીકી ટ્રેપ લગાવવી.
- રોગ વાળા છોડને ઉખાડી, બાળીને નાશ કરવો.
- લીમડા આધારિત દવા એઝાડીરિક્ટીન ૦.૧૫ % ઈ.સી. ૪૦ મિ.લી. અથવા એસીટામેપ્રીડ ૨૦ % એસ.પી. ૩ ગ્રામ અથવા ડાયમીથોએટ ૩૦ % ઈ.સી. ૧૦ મિ.લી. ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

(૭) વંધ્યત્વ રોગના નિયંત્રણ માટે:- આ રોગ પાન કથીરીથી ફેલાતો હોય, કથીરીના નિયંત્રણ માટે સ્પાઈરોમેસિક્સિન ૨૨.૯ % એસ.સી. ૨ ગ્રામ અથવા ફેનાઝાક્વીન ૧૦ % ઈ.સી. ૧૦ મિ.લી. ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

કિટક વ્યવસ્થાપન :

- ખેતરમાં બર્ડપર્ય ગોઠવવા, જેથી પક્ષીઓ જીવાત વીણીને ખાઈ શકે.
- ટ્રેપ ગ્રેપ તરીકે ગલગોટાનું વાવેતર કરવું.
- શેઢા પાળાની સાફ સફાઈ રાખવી.
- એન.પી.વી.૪૫૦ લાર્વલ ઈકવીવેલેન્ટ/હેક્ટર મુજબ સાંજના સમયે છંટકાવ કરવો.
- બેસીલસ થુરેનજીનેસીસ ૧ કિ.ગ્રા પ્રતિ હેક્ટરે છંટકાવ કરવો.
પ્રકાશ પિંજર ગોઠવી નિયંત્રણ મેળવી શકાય.

(૧) રસ ચુસીને નુકસાન કરતી જીવાતોનું નિયંત્રણ :

બીજા માવજત:- થાયોમિથોક્ષામ ૨૫ % ડબલ્યુએસ ૫ ગ્રામ અથવા ઈમિડાકલોપ્રીડ ૪૮ % એફએસ ૫ મિ.લિ. પ્રતિ કિલો બીજા

નીચેના માથી કોઈપણ દવાનો છંટકાવ કરી શકાય

- લીમડા આધારિત દવા એઝાડીરેક્ટીનન ૦.૧૫% ઈ.સી. ૪૦ મિ.લિ.. અથવા એસીટામેપ્રીડ ૨૦ % એસ.પી. ૩ ગ્રામ અથવા ડાયમીથોએટ ૩૦ % ઈ.સી. ૧૦ મિ.લિ. અથવા પ્રોફેનોફોસ ૫૦% ઈ.સી. ૧૦ મિ.લિ. અથવા બાઈકેન્થ્રીન ૧૦ % ઈ.સી. ૧૫ મિ.લિ. અથવા ડાઈનોટેક્યુરન ૨૦ % એસ.જી. ૩ ગ્રામ અથવા ડાયકેન્થ્યુરોન ૫૦ % વે.પા.. ૬ ગ્રામ અથવા સ્પાઈરોમેસિફેન ૨૨.૯ % એસ.સી. ૧૦ મિ.લિ. ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો. મિલિબગ માટે બુપ્રોફેઝિન ૨૫ % એસ.સી. ૧૫ મિ.લિ. અથવા ડાયમીથોએટ ૩૦ % ઈ.સી. ૧૦ મિ.લિ. ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

(૨) ફૂલ અને શીંગોને નુકશાન કરતી જીવાતોનું નિયંત્રણ :

- લીલી ઈયળ જમીનમાં કોસેટા બનાવે છે, આથી પાકની કાપણી બાદ ખેતરમાં ઊંડી ખેડ કરવાથી કોસેટા બહાર આવતાં પક્ષીઓ દ્વારા નિયંત્રણ થશે તથા સૂર્યની ગરમીના લીધે પણ નાશ પામશે.
- શેઢા પાળા પરનાં નિંદણ કે જેના પર લીલી ઈયળ તેમજ અન્ય જીવાતો નભે છે તેનો પણ નાશ કરવો.
- તુવરનાં પાકનું વાવેતર ઓગષ્ટ માસનાં પ્રથમ અઠવાડીયામાં કરવામાં આવે તો લીલી ઈયળના ઉપદ્રવને ટાળી શકાય છે.
- ફૂલોની કે શીંગોની તપાસ કરતા એમાં ઈયળ કે ઈંડા જોવા મળે તો દવાનો છંટકાવ કરવો.
- શરૂઆતની અવસ્થામાં ઈયળના નાશ માટે લીમડા આધારિત દવા એઝાડીરેક્ટીન ૦.૦૩% (૩૦૦ ૫ પીપીએમ) ૪૦ મિ.લિ. ૧૦ લિ. પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરી શકાય છે.
- શીંગ કોરી ખાનાર ઈયળ માટે ઈથિયોન ૫૦ % ઈ.સી. ૧૦ મિ.લિ. અથવા ફ્લૂબેંડિએમાઈડ ૩૯.૩૫ % એસ.સી. ૧૦ મિ.લિ. અથવા ઈન્ડોક્સાકાર્બ ૧૫.૮ % ઈસી ૫ મિ.લિ. અથવા ક્લોરએન્ટ્રાનીલીપ્રોલ ૧૮.૫ એસ.સી. ૩ મિ.લિ. નામની દવાનો ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.
- તુવરની શીંગ કોરી ખાનાર ઈયળ અને શીંગ માખી બંને માટે લેમડા-સાયલેલોથ્રીન ૫% ઈ.સી. ૫ મિ.લિ. ૧૦ લિટર પાણીમાં ભેળવી છંટકાવ કરવો.

-----000-----